

ARAŞTIRMA MAKALESİ / RESEARCH ARTICLE

1980-2000 YILLARI ARASINDA TÜRKİYE’DE GERÇEKLEŞEN GENEL SEÇİM SONUÇLARI ÜZERİNE MEKÂNSAL BİR ANALİZ*

A SPATIAL ANALYSIS OF THE GENERAL ELECTION RESULTS REALIZED IN TURKEY BETWEEN 1980-2000

Hasan Hüseyin YİĞİT¹

ÖZ

Demokrasilerin egemen olduğu bölgelerde idareciler, seçmenler tarafından belirlenmektedir. Seçimlerin gerçekleşmesi esnasında ise seçmen tercihleri ve illerarası mekânsal farklılıklar gibi parametreler partilerin oy oranlarının belirlenmesinde rol almaktadır. Bu anlamda yapılan çalışmada mekânın siyasetle olan ilişkisine değinilerek mekânsal farklılıkların genel seçim sonuçları üzerindeki bağımlılık etkileri ölçülmüştür. Bu çerçevede; “Seçmen tercihleri mekânsal farklılıklardan etkileniyor mu?” ve “İllerarası komşuluk ilişkileri seçmen tercihlerine yansıyor mu?” gibi sorulara cevaplar aranmıştır. Araştırmada, iller arası mekânsal ağırlıklandırma ve komşuluk matrisi hesaplamaları yapılarak mekânsal düzeyde iller arası bağımlılık dereceleri ölçülmüştür. Mekânsal bağımlılık derecelerinin ölçülmesinde Moran’ın I ve Geary’nin C test istatistikleri kullanılmıştır. Buna göre küresel ve yerel düzeyde illerin bağımlılık seviyeleri belirlenmiştir. Yapılan çalışmada genel olarak seçim sonuçları, ekonomik coğrafya, siyasi coğrafya ve mekânsal analiz gibi dört farklı alt disiplin ele alınmıştır. Çalışma kapsamında seçmen tercihlerinin yerel ve küresel düzeyde mekânsal farklılıklar ile komşuluk ilişkilerinden belirli ölçülerde etkilendiği sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Mekânsal Otokorelasyon, Genel Seçimler, Ekonomik Coğrafya, Siyasi Coğrafya, Seçmen Tercihleri.

JEL Sınıflandırma Kodları: C21, D72, P48.

ABSTRACT

In the regions where the democracies are dominant, the administrators are determined by the voters. During the realization of the elections, parameters such as voter preferences and inter-provincial spatial differences take a role in determining the votes of the parties. In this study, the effects of spatial differences on the general election results are measured by mentioning the relation of space with politics. In this context; the answers to the questions such as “Are voter preferences affected by spatial differences?” and “Are inter-provincial neighborhood relations reflected in voter preferences?” are tried to be explored. In the study, spatial weighting and neighborhood matrix calculations are made between provinces, and the degree of dependence between provinces is measured at the spatial level. Moran's I and Geary's C test statistics are used to measure the degree of spatial dependence. Accordingly, dependency levels of provinces are determined at the global and local levels. In the study, four different sub-disciplines such as election results, economic geography, political geography and spatial analysis are

* Bu çalışma Dr. Öğr. Üyesi Aykut SEZGİN danışmanlığında hazırlanan ve Süleyman Demirel Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Koordinasyon Birimi tarafından desteklenen 4735-YL1-16 No’lu ve “Türkiye’de 1980 Sonrasında Gerçekleşen Milletvekili Genel Seçimleri Üzerine Mekânsal Bir Analiz” isimli Yüksek Lisans Tez projesinden oluşturulmuştur.

¹ Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Anabilim Dalı Yüksek Lisans Mezunlu, hhyigit@outlook.com.tr, <https://orcid.org/0000-0001-9787-4377>

taken into consideration. Within the scope of the study, it is concluded that the voter preferences are affected to some extent by the spatial differences in the local and global levels.

Keywords: Spatial Autocorrelation, General Elections, Economic Geography, Political Geography, Electoral Preferences.

JEL Classification Codes: C21, D72, P48.

1. GİRİŞ

Eski devletlerden bugüne gelene kadar geçen süreçte toplulukların kendi kendini yönetebilme becerisinin bir tezahürü biçiminde ortaya çıkan seçimler modern zamanın devletlerine gelene kadar konjonktürel şartlara ayak uydurmak suretiyle pek çok değişim ve dönüşüm geçirmiştir. Şüphesiz siyaset ve siyaset özelinde seçimler, seçim sistemleri ve bunlarla bağlantılı olarak seçmen davranışları demokrasinin hâkim olduğu ülkelerde sürekli olarak bir araştırma konusu olarak süregelenmiştir.

Yönetenleri belirleme konusunda iradeyi her daim elinde bulunduran toplumların ortak yaşamsal ideallerinin gerçekleştirilmesi konusunda yönetenlerini belirlemeleri, tarihin her safhasında incelikler barındıran bir konu haline almıştır. Bu bağlamda tarihsel süreçte ünlü filozoflar başta olmak üzere tarihçiler, coğrafyacılar, sosyologlar, ekonomistler, psikologlar ve pek çok bilim dalında uzman olarak ortaya çıkan bilim insanları siyaseti ve siyasal süreçlerin ortaya koyduğu sonuçları değerlendirmişlerdir. Bu anlamda düşünüldüğünde siyaset sürecine dair birçok teori geliştirilmiştir.

Yazımı gerçekleştirilen bu çalışmada, mesele biraz daha siyasi coğrafya, mekânsal süreçlerin siyasete etkisi ve meydana gelen seçmen davranışları sonucunda iller bazındaki siyasal eğilimler ile partilerin illerdeki elde etmekte oldukları ağırlıklarını ortaya koymaktadır. Çalışmanın gerçekleştirilmesindeki ana etken mekânsal süreçlerin siyasal davranışlara olan etkileri olarak belirlense de yazım sürecinde siyaset teorisi, yakın siyasal tarihi süreçler ile bunların birleşiminin bir anlamda mekânsal düzeyde desteklenerek ortaya konulmasını planlanmaktadır.

Çalışmanın konusu, amacı ve uygulama kısmında kullanılan yöntemlere kısa bir şekilde değinmek gerekirse; Türkiye için 1980 ve sonrası döneminin siyasal sürecine ışık tutan bir çalışma olması sebebiyle yıllara göre oluşan seçmen hareketlilikleri ve bu doğrultuda ortaya çıkan mekânsal süreçler kapsamında illerin komşuluk ilişkileri üzerine partisel dağılımlar detaylıca verilecektir.

Çalışmanın yazımı esnasında kullanılan yöntem üzerine genel bir biçimde değinmek gerekirse, öncelikle yıllara ve illere göre partilerin almış oldukları oy oranları ve oy miktarları sonucunda ortaya çıkmış olan mekânsal yakınsamaları tablolar eşliğinde sunulacaktır. Ayrıca bu tablolara göre belirli güven seviyelerinde anlamlı çıkan partiler haritalandırma usulüyle somut olarak da desteklenerek ortaya koyulacaktır.

2. TÜRKİYE'DE SEÇMEN DAVRANIŞLARI VE BUNA İLİŞKİN MEKÂNSAL ÖRNEKLER

Türkiye Cumhuriyeti yazılı tarihte de anlatıldığı üzere geçmişten bu yana tıpkı kendinden önceki Türk Devletleri'nde olduğu gibi bu toprakları kendine vatan kılmayı başarmıştır. Ancak bu süreç içerisinde kimliğini koruyabilmek adına tarih boyunca pek çok savaşa girmiştir. Birinci Dünya Savaşı'nda verilen mücadele anlayışı ve bu anlayış ile birlikte Türk demokrasisi de adeta yeni bir viraja girerek modern dünyaya uyum sağlar nitelikte siyasal açıdan birçok yeni atılımlarda bulunmuştur. Küresel düzeyde muasır medeniyetler seviyesine ulaşmış olan dünya ülkelerinin demokrasi modellemeleri kapsamında Türkiye'de de önemli gelişmelere tanıklık edilmiştir. Demokratik bir rejimin ülke genlerine yerleştirebilmesi kapsamında milletin aktif şekilde siyasal yaşama katılması ana amaç olarak belirlenmiştir. Ancak 1946 yılına kadar milletin siyaset sahnesindeki etkinliği dönemin siyasal ve konjonktürel şartlarından dolayı tam olarak yansıtılamamıştır. Ta ki tek partili siyasal hayattan çok partili siyasal yaşama geçilmesine kadar bu şekilde devam etmiştir. Zira bu süreçten itibaren demokrasi varsayımı çerçevesinde halkın tercihleri daha aktif şekilde değer görerek siyasal hayata direkt olarak etkide bulunabilmelerinin yolu açılmıştır. Çok partili siyasal yaşama geçilmesinden itibaren Türk siyasetinde çetin çekişmeler meydana gelmiş ve bu kapsamda ülke demokrasisi zaman zaman büyük yaralar almıştır. Dönemsel olarak siyaset sahnesinde yaşanan sıkıntılardan dolayı toplumsal düzeyde meydana gelen gelişmeler ertesinde gerek militarist anlamda gerekse dış etkenler bağlamında ülke demokrasisi kesintiler yaşamak zorunda kalmıştır. Yaşanan toplumsal gelişmeler çerçevesinde ülke siyasetindeki dönemsel karmaşalar iktisadi anlamda da özellikle vatandaşların belirli zaman

aralıklarında ekonomik düzeyde zorluk çekmelerine neden olmuştur. Gerek küresel anlamdaki krizlerden olumsuz etkilenen gerekse kendi iç dünyasında siyaset arenasında oluşan iç çekişmelerden kaynaklı olarak meydana gelen ekonomik çöküntüler ve bu çöküntülerin açtığı yara izlerini temizlemek adına farklı düzeylerde plan ve programlar izlenmiştir. Türkiye'nin 1980 dönemi ve sonrasında meydana gelen siyasal, ekonomik ve toplumsal hayatındaki yaşantısının yansıtılacağı bölümde 12 Eylül döneminde yaşanan askeri müdahaleden itibaren günümüze gelene kadar yaşanan gelişmeler aktarılacaktır. Bu gelişmeler kapsamında genel seçimler baz alınarak çıkarımlarda bulunulacaktır.

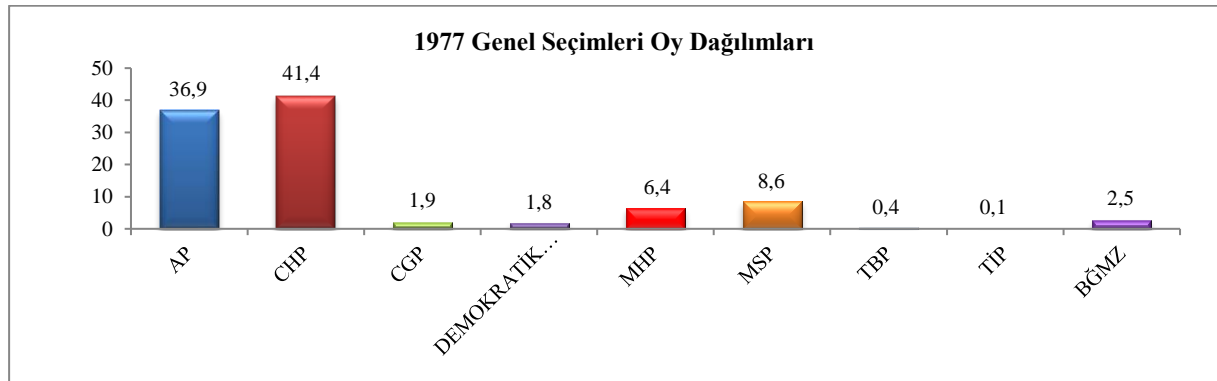
2.1. Demokrasinin Kesintiye Uğraması: 12 Eylül Askeri Müdahalesi

12 Eylül 1980'de ülkenin idaresi, dönemin Genelkurmay Başkanı olan Orgeneral Kenan Evren komutasındaki Türk Silahlı Kuvvetleri'nin yönetimine girmiştir. Böylece Türk siyasal hayatında 27 Mayıs 1960 Askeri Müdahalesi ve 12 Mart 1971 Muhtırasından sonra bir kez daha sivil iradenin yerini asker almıştır. Bu durumun bir sonucu olarak ise Türk demokrasisi, cumhuriyet tarihi boyunca üçüncü kez kesintiye uğramıştır. Dönemin önde gelen siyasetçileri ve Başbakan Süleyman Demirel liderliğindeki 43. Hükümet azledilmiştir. Bu dönemde ülke, Milli Güvenlik Konseyi tarafından yaklaşık olarak üç yıl yönetilmiştir. Bu dönem ayrıca Türk demokrasi tarihi açısından da bir dönemin kapanıp yeni bir dönemin açılmasına yol açarak askeri müdahale sonrasında tüm siyasi partilerin kapatılmasına sebebiyet vermiştir. Ayrıca dönemin Başbakan'ı olan Süleyman Demirel ve yine dönemin Cumhuriyet Halk Partisi Genel Başkanı olan Bülent Ecevit Türk Silahlı Kuvvetleri tarafından Çanakkale Gelibolu Hamzakoy'a gönderilmişlerdir. Ayrıca yine bu dönemde Milli Selamet Partisi Genel Başkanı olan Necmettin Erbakan'da İzmir Uzunada'ya gönderilmiştir (Anadolu Ajansı, 2014).

2.1.1. 12 Eylül'e Gidilen Süreçte Yaşanılanlar

Türk siyasal hayatında 1970'li yılların başlamasıyla beraber ulusal düzeyde siyasal açıdan, sosyal açıdan ve ekonomik açıdan farklı gelişmeler yaşanmaya başlamıştır (TBMM, 2012: 707). 12 Eylül 1980 Askeri Müdahalesine gelene değin özellikle 1970'lerin başlarından itibaren ortaya çıkmak üzere siyasal açıdan kısa vadeli hükümetlerin kurulması süreci yaşanmıştır. Bu dönemde 1970'ten başlamak üzere 12 Eylül'e kadar geçen on yıllık süreçte toplam 13 hükümet değişmiştir. Kurulan ve akabinde yıkılma evresi geçiren hükümetler kapsamında ülke ekonomisi de zor dönemler geçirmiştir. Konjonktürel olarak yaşanan dengesizlikler darboğaza girilmesine sebebiyet vermiştir (T.C Başbakanlık, 2013). Bu dönem zarfında siyasal ortamda "sağ-sol" gerilimleri yaşanmaya başlamıştır. Özellikle 12 Mart Muhtırasından sonra kitleler arasındaki ayrışma süreci artmıştır. Bu süreçte, 1 Mayıs 1977'de "Kanlı 1 Mayıs" ile 1978 yılında "Maraş Olayları" ve 1980'de "Çorum Olayları" hadiseleri yaşanmıştır.

Şekil 1. 1977 Genel Seçimlerinin Siyasal Partiler Düzeyindeki Oy Dağılımları

Kaynak: YSK

12 Eylül sürecinin gerçekleşmesinden önce son genel seçimler 1977 yılında yapılmıştır. 5 Haziran 1977 yılında gerçekleştirilen genel seçimlere ülke genelinde %72,4 oranında bir katılım sağlanmıştır. Kayıtlı olarak bulunan 21.207.303 seçmenden 15.358.210 seçmen bu seçimlerde oy kullanma imkânı bulmuştur. Seçimlere toplamda sekiz siyasal parti katılmıştır. 1977 Genel Seçimlerinden sonra oluşan oy dağılımlarına göre Cumhuriyet Halk Partisi seçimlerden galip olarak ayrılmış ve 213 milletvekilini meclise gönderme imkânı bulmuştur. İkinci parti olarak ise Adalet Partisi, kazanmış olduğu 189 sandalye ile mecliste yer bulmuştur. Seçime katılan diğer partiler ise meclisteki çoğunluklarına göre sırayla; Milli Selamet Partisi'nden 24 vekil, Milliyetçi Hareket Partisi'nden 16 vekil, bağımsız aday olarak seçimlere giren 4 vekil, Cumhuriyetçi Güven Partisi'nden 3 vekil ve Demokratik

Parti'den 1 vekil mecliste milleti temsil yetkisi almışlardır. Seçimlere katılan diğer partiler olan Türkiye Birlik Partisi ve Türkiye İşçi Partisi ise milletvekili çıkarma imkânı bulamamışlardır (T.C. Yüksek Seçim Kurulu, 2015). Bu sonuçların ardından Cumhuriyet Halk Partisi Genel Başkanı Bülent Ecevit hükümeti kurma görevini üstlendikten sonra meclisten güvenoyu alamaması üzerine istifasını vermiştir. Bunun üzerine Adalet Partisi Genel Başkanı Süleyman Demirel Cumhurbaşkanı Fahri Korutürk'ten hükümeti kurma görevini alırken Milliyetçi Hareket Partisi ve Milli Selamet Partisi ile beraber "*İkinci Milliyetçi Cephe*" olarak bilinen hükümeti kurmuşlardır (Atabay, 2015: 230-231).

2.1.2. 12 Eylül Askeri Müdahalesi Sonrasındaki Siyasi Süreç

12 Eylül müdahalesinin ardından Başbakan Demirel ve Cumhuriyet Halk Partisi lideri Ecevit Çanakkale Hamzakoy'a, Milli Selamet Partisi lideri Erbakan ise İzmir Uzunada'ya gönderilmişlerdir. Milliyetçi Hareket Partisi lideri Alparslan Türkeş askeri müdahalenin iki gün sonrasında Milli Güvenlik Konseyi'nin 13 nolu bildirisini sonrasında İzmir Uzunada'ya gönderilmiştir. Bu sürecin devamında ise 18 Eylül 1980 Perşembe günü Milli Güvenlik Konseyi başkanı Kenan Evren ile birlikte Milli Güvenlik Konseyi üyeleri olan kuvvet komutanları; Nurettin Ersin, Tahsin Şahinkaya, Nejat Tümer ve Sedat Celasun Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde ant içmişlerdir (TBMM, 1980: 1-15). Milli Güvenlik Konseyi tarafından 12 Eylül'ü takip eden süreçte Türk Hava Kurumu, Çocuk Esirgeme Kurumu ile Kızılay hariç tutulmak suretiyle bütün derneklerin, sivil toplum kuruluşlarının ve siyasi partilerin çalışmaları ve etkinlikleri durdurulmuştur (Akın, 2012: 413). Yine bu süreçte seçimlerle görev başına gelen belediye başkanları görevlerinden azledilmişlerdir. Görevden alınan belediye başkanlarının yerlerine ise fiiliyatta askerlik görevini icra eden ve emekliye ayrılmış olan askerler getirilmişlerdir (Tanör, 2005: 32). 12 Eylül Askeri Müdahalesinden sonra 6 Kasım 1983 Genel Seçimleri yapılan kadar ülke yönetimi Milli Güvenlik Konseyi tarafından devam ettirilmiştir. 1983 Seçimleriyle ise siyasi bağlamda yeni bir yola girilmiştir.

2.2. 1983 Genel Seçimlerine Gidilen Süreçte Ekonomik ve Siyasi Ortam

Milli Güvenlik Konseyi'nin 24 Nisan 1983 tarihli ve 76 Sayılı Karar ile birlikte siyasi hayata yönelik olarak faaliyetlerin yeniden başlamasını öngören hükmüyle denetimli olarak siyasi yaşama dönüşler başlamıştır (Akın, 2012: 423). Buna göre, Milli Güvenlik Konseyi kararınca; "*...siyasi parti faaliyetlerinde bulunmayı yasaklayan Millî Güvenlik Konseyininin 70 Numaralı kararı, yürürlükten kaldırılmıştır.*" ifadesi kullanılmıştır (T.C. Resmî Gazete, 1983: 28). Siyasal düzeydeki partisel faaliyetlerin denetimli olarak yeniden serbestleşmeye başlamasıyla beraber siyasi hayatta da yeniden sivilleşme bağlamında yeni partiler kurulmaya başlamıştır. Bu dönemden sonra özellikle siyasi aktörler başta olmak üzere toplumun her kesiminin söylemlerinde yumuşama ile birlikte zıt görüşlere karşı müsamaha ve mutabakat kültürü ağır basmaya başlamıştır. Öyle ki partiler kısır siyasi çekişmelerden ziyade proje üretebilme çabasında bulunmuşlardır (Göle, 2014: 559-560).

2.2.1. 24 Ocak 1980 İstikrar Kararları ve Yansımaları

1979 yılında Başbakan Demirel o dönemde Müsteşarlık görevinde bulunan Turgut Özal'a ekonomik istikrar programı hazırlama yönünde vazife vermiştir. Özal tarafından kısa sürede hazırlanan program kapsamında serbest piyasa ekonomisine geçilmesini esas alan kararlar alınmıştır (Ülken, 1994: 36). Bu bağlamda ihracat ekseninde şekillenen ve sanayileşmeyi hedef alan radikal değişimlerin getirilmesi düşünülmüştür (Yıldırım, 2006: 3). Kamuoyunda "*24 Ocak Kararları*" olarak bilinen istikrar programı kapsamında; devalüasyon yapılarak günlük kur ayarlaması sürecine geçilmesi, devletin ekonomideki etkisinin azaltılması, yurtdışı sermaye yatırımı girişlerinin artırılması gibi önemli kararlar alınmıştır (Tüleykan ve Bayramoğlu, 2016: 405). 24 Ocak Kararları kapsamında geniş tabanlı olarak pek çok hamlede bulunulmuştur. Bu durumu destekler nitelikte 12 Eylül müdahalesinin ardından dahi bu programın uygulamasına devam edilerek ekonomik anlamda liberalleşme adımları takip edilmiştir. Ayrıca 24 Ocak Kararları, serbest piyasa ekonomisine geçiş için dünyada da bu denli değişimi hedefleyen pek çok ülke açısından rol model oluşturmuştur (Uras, 1993: 13). Sonuç olarak Turgut Özal tarafından hazırlanarak ortaya konulan istikrar programı kapsamında ülke ekonomisinde gözle görülür bir hareketlilik göze çarpmıştır. Ara ara yaşanan siyasi düzeydeki aksaklıklara rağmen ülke için adeta bir dönüm noktası niteliği taşımıştır. Radikal düzeyde gerçekleşen bu değişim sonrasında ülke ekonomisi yeni atılım hamlelerinin etkisiyle yeni bir yola girmiştir.

2.2.2. 1982 Anayasa Değişikliği Halkoylaması ve Yansımaları

12 Eylül 1980 Askeri Müdahalesinin ardından Milli Güvenlik Konseyi tarafından 1961 Anayasası'nda değişiklikler yapılmak suretiyle 1982 yılında yeni bir anayasa teklifi hazırlanmış ve milletin kararına sunulmuştur.

7 Kasım 1982 tarihinde yapılan oylama sonucunda %91,4 Evet sonucu çıkmıştır (TÜİK, 2008: VI). Yapılan halkoylaması ile birlikte 1961 Anayasası'nın yerini 1982 Anayasası almıştır.

2.3. 1987 Genel Seçimlerine Gidilen Süreçte Ekonomik ve Siyasi Ortam

1987 Genel Seçimlerine gidilen süreçte özellikle meclisteki temsil oranı sayısal düzeyde artırılarak milletvekili sayısının 400'den 450'ye yükseltilmesi kararı alınmıştır. Yine bu dönemde altıdan fazla vekil çıkarma yetisine sahip olan illerin birden fazla seçim bölgesine ayrılması yönünde karar alınmıştır (Altan, 2005: 180). Ayrıca "*kontenjan milletvekilliği (yedek vekillik)*" uygulamasına geçilmesi (T.C. Başbakanlık Mevzuatı Geliştirme ve Yayın Genel Müdürlüğü, 1983) ve oy verme yaşının 21'den 20 yaşına indirilmesi gibi radikal sayılabilecek kararlar alınmıştır. Bunlarla birlikte alınan en önemli karar ise 12 Eylül sürecinden sonra siyasi anlamda yasaklı olarak bulunan eski siyasetçilerin önlerindeki engelin kaldırılarak yeniden siyaset arenasına dönmeleri olmuştur (T.C. Resmî Gazete, 1987: 1-2). Özellikle eski siyasetçilerin yeniden siyaset sahnesinde yer almaya başlamaları ile 1987 Genel Seçimleri de kendi içerisinde parti liderleri adına birer meydan okuma haline gelmiştir. Zira 12 Eylül'den sonra gerçekleşen ilk genel seçimlerde sadece üç siyasal parti yarışabilmiş ve üçü de parlamentoda kendilerine yer bulmuşlardır. Ancak 1987 Genel Seçimlerinde hem eski siyasetçilerin yasaklarının kalkmasıyla yeniden yarışa girmeleri hem de 1983 seçimlerinde yer alan partilerin var olan kendi organizasyonlarını tamamlamaları durumundan dolayı bu seçimlerin önemi artmıştır.

2.3.1. 1987 Anayasa Değişikliği Halkoylaması ve Yansımaları

1980 yılından sonra Anayasa'nın geçici 4. Maddesi gereği dönemin önde gelen siyasi aktörlerine siyasal bakımdan kendi içerisinde değişkenlik göstermek suretiyle beşer ve onar yıllık yasaklılık süreci getirilmiştir (Sunay, 2010: 418). Bu bağlamda siyasi partilere üye olamama, yapılacak olan yerel veya genel seçimlerde hiçbir surette aday gösterilememe ve dahi gönüllü olarak bile bağlantı kurmamaları yönünde bir kanun maddesi ile genel hatlar ortaya konulmuştur (T.C. Başbakanlık Mevzuatı Geliştirme ve Yayın Genel Müdürlüğü, 1982: 1345-1346). Ancak 1987 Genel Seçimlerine gelindiğinde 1982 Anayasasının Geçici 4. Maddesinin önce mecliste akabinde de halkoylamasıyla %50,2 düzeyinde bir oran ile siyasi yasakların tamamen kaldırılması kesinlik kazanmıştır. Böylece seçimler, siyasi yasaklı olarak bulunan Demirel, Ecevit, Erbakan ve Türkeş gibi liderlerin dönmesiyle daha çekişmeli hale gelmiştir.

2.4. 1991 Genel Seçimlerine Gidilen Süreçte Ekonomik ve Siyasi Ortam

1991 Genel Seçimlerine gidilen süreçte siyasal bağlamda en dikkat çekici olan nokta uygulamaya konulan %10 oranındaki genel baraj ile buna ek olarak yine devreye alınan seçim çevresi barajları olmuştur. Zira siyasal partiler barajı aşabilmek adına kendi aralarında çeşitli ittifaklara gitmek suretiyle seçimler öncesinde birleşmişler ve böylece seçimlerde güçlü bir şekilde yer alabilmenin hesabını yapmışlardır. Bu anlamda Anavatan Partisi'nden İstanbul Belediye Başkanı seçilen Bedrettin Dalan ilk olarak partisinden istifa etmiştir. Devam eden süreçte Demokratik Merkez Partisi'ni kurmuştur ve seçimlere gidilirken Doğru Yol Partisi'ne katılmıştır. Bir diğer birleşme Milliyetçi Çalışma Partisi ve İslahatçı Demokrasi Partisi'nin Refah Partisi'ne katılmalarıyla gerçekleşmiştir. Son olarak gerçekleşen birleşme ise Halkın Emek Partisi (HEP) ile Sosyal Demokrat Halkçı Partisi arasında gerçekleşmiştir. Böylelikle seçimlerde yer alan partilerin büyük bölümü siyasal evliliklerin de etkisiyle meclise girme imkânı bulmuşlardır (Öz, 1997: 70-71).

2.4.1. 1988 Anayasa Değişikliği Halkoylaması ve Yansımaları

Türkiye Cumhuriyeti tarihinde yapılmış olan dördüncü halkoylamasıdır. Yapılma sebebi ise gerçekleştirilecek olan yerel seçimlerin öne çekilip çekilmemesi konusunda olmuştur. Halkoylamasından "*Evet*" çıkması halinde seçimlerin 13 Kasım 1988'de yapılması; "*Hayır*" çıkması halinde ise 26 Mart 1989'da yapılması durumu gerçekleşecekti (TBMM Araştırma Merkezi, 2010: 133-134). Nitekim yapılan oylama sonucunda Türk siyasal hayatında ilk kez bir halkoylamasında "*Hayır*" oyları önde çıkmak üzere; "*Evet*" oyları %35 düzeyinde gerçekleşirken, "*Hayır*" oyları %65 seviyesinde gerçekleşmiştir (Miş, 2017).

2.4.2. 1989 Cumhurbaşkanlığı Seçimleri ve Yansımaları

7. Cumhurbaşkanı'nın görev süresinin dolmasına yakın siyasi anlamda adaylık konusunda çeşitli durumlar ortaya çıkmaya başlamıştır. Kenan Evren'in görev süresinin dolmasına yaklaşık bir yıl kala kamuoyunda da görev süresi uzatımı konusunda çeşitli tartışmalar başlamıştır. Ancak o dönemde Başbakan Turgut Özal ve Sosyal Demokrat Halkçı Parti Genel Başkanı Erdal İnönü bu görüşe sıcak bakmamışlardır. Bunun akabinde ise Turgut Özal yapılan

seçimlerin ardından Türkiye Cumhuriyeti'nin 8. Cumhurbaşkanı olarak göreve başlamış ve 1993 yılında gerçekleşen vefatına değin bu görevini yerine getirmiştir (Demir, 2003: 71-72).

Turgut Özal cumhurbaşkanı seçildikten sonra başbakanlık makamına kendi yerine Yıldırım Akbulut getirilmiştir (Bayrak ve Kanca, 2013: 6). Yıldırım Akbulut'tan sonra ise parti genel başkanlığını Mesut Yılmaz devralmış ve bu dönemden itibaren Mesut Yılmaz'ın parti içerisinde tesiri hissedilir düzeyde artmaya başlamıştır (Çavuşoğlu, 2010: 23).

2.5. 1995 Genel Seçimlerine Gidilen Süreçte Ekonomik ve Siyasi Ortam

17 Nisan 1993'te Turgut Özal'ın vefatı üzerine Başbakan Süleyman Demirel 9. Cumhurbaşkanı olarak seçilmiştir. Süleyman Demirel'den boşalan başbakanlık koltuğuna ise Tansu Çiller getirilmiştir. Böylece Tansu Çiller Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk kadın başbakanı olarak tarihe geçmiştir. Takvimler 24 Aralık 1995'i gösterdiğinde bir kez daha genel seçimlere gidilmiştir. Esasen genel seçimlerin yapılması planlanan tarih olarak Kasım 1996 belirlenmiştir ancak gerek siyasi gerek ekonomik nedenlerle bu süre yaklaşık bir yıl öne çekilmiştir (TÜGİAD, 1996: 40).

1995 Genel Seçimleri yapılmadan evvel belli başlı değişikliklere gidilmiş; oy verme yaşı alt sınırı olarak 18 yaş belirlenmiş, ayrıca milletvekili sayısı da 1987 yılından sonra ilk kez artışa götürülerek 450'den 550'ye yükseltilmiştir (TBMM, 1995).

2.5.1. 1993 Cumhurbaşkanlığı Seçimleri ve Yansımaları

17 Nisan 1993 günü Turgut Özal'ın vefat etmesinin ertesinde 9. Cumhurbaşkanının kim olacağına dair söylentiler yayılmış ve partiler arasında bilgi alışverişleri yapılmıştır. Dönemin hükümet ortakları olan Doğru Yol Partisi ve Sosyaldemokrat Halkçı Parti arasında liderler düzeyinde görüşmeler yapılmasının ardından Başbakan Süleyman Demirel'in adı öne çıkarak meclise sunulmuştur. Üç turun ardından 16 Mayıs 1993 günü Türkiye Cumhuriyeti'nin 9. Cumhurbaşkanı olarak Süleyman Demirel adı tarihe geçmiştir (Arcayürek, 2012: 429-435). Demirel'in köşke çıkmasının ardından Doğru Yol Partisi'nin yeni genel başkanının ve yeni başbakanın kim olacağı konusunda araştırmalar yapılmıştır. Bu süreçte Genel Başkanlık için İsmet Sezgin, Köksal Toptan ve Tansu Çiller isimleri öne çıkmıştır. Nitekim yapılan kongrede Tansu Çiller rakiplerini ekarte ederek Doğru Yol Partisi Genel Başkanlığı'na seçilmiştir (Arcayürek, 2012: 435-437).

2.5.2. 5 Nisan 1994 İstikrar Kararları ve Yansımaları

Bu dönemde özellikle finansal sektör anlamında yaşanan darboğaz 5 Nisan Kararları'nın alınmasının temel sacayağını oluşturmuştur (Köse, 2002: 119). 1994 yılında ekonomik düzeyde en zorlu yıllarından birini geçiren Türkiye'de büyüme %-6,1 olarak gerçekleşirken tüketici fiyat endeksi %125,5 seviyelerine dayanmıştır (Dikkaya vd., 2008: 155). Yaşanan bu gelişmelerin ardından kamu gelirlerinin artırılması ve kamu giderlerinin azaltılması için önlemler alınmıştır. Ayrıca Kamu İktisadi Teşebbüslerinin görev zararlarını tersi yöne çevirecek önlemler ile döviz piyasası ve özel sektöre denge sağlamayı amaçlayan önlemler de alınmıştır (Tokgöz, 2004: 254-257).

2.6. 1999 Genel Seçimlerine Gidilen Süreçte Ekonomik ve Siyasi Ortam

18 Nisan 1999 Genel Seçimlerine gidilirken önemli dönüm noktaları yaşanmıştır. 1997 yılında yaşanan ve tarihe "28 Şubat Post Modern Darbesi" olarak geçen süreç ile terör örgütü elebaşı olan Abdullah Öcalan'ın 16 Şubat 1999'da Kenya'da yakalanarak Türkiye'ye getirilmesinin üzerine siyasi anlamda tüm dengeler değişkenlik göstermiştir. Ancak 1999 Genel Seçimleri'de önceki seçimler gibi mecliste çok partili yaşamın varlığına sebebiyet vererek koalisyon hükümetlerinin devamının sinyalini açıkça vermiştir.

2.6.1. 28 Şubat'a Gidilen Süreçte Yaşananlar ve Yansımaları

1995 Genel Seçimleri sonrasında siyaset açısından zorlu virajlara girilmeye başlanmıştır. Zira bu dönemde koalisyonlar yine devamlılık arz etmiş ve kısa ömürlü hükümetler kurulmak zorunda kalmıştır. Seçimlerden sonra Refah Partisi lideri Necmettin Erbakan hükümeti kurma görevini Demirel'den almasının ardından bir süre arayışlarda bulunmuş ancak başarılı olamayınca yeni hükümet Anavatan Partisi ile Doğru Yol Partisi arasında gerçekleşerek "Anayol" kurulmuştur. Ancak bu hükümette Mesut Yılmaz hakkında gensoru verilmesinin üzerine Mesut Yılmaz'ın istifası ile sonuçlanmış ve tekrar Refah Partisi lideri Necmettin Erbakan hükümeti kurma görevini üstlenerek bu kez Doğru Yol Partisi ile anlaşarak "Refah-Yol" hükümeti kurmuşlardır (Arslan, 2007: 13). Bu süreçte 28 Şubat 1997 tarihli Milli Güvenlik Kurulu toplantısının akabinde yayınlanan bildiri ile ilerleyen süreçte Erbakan istifasını sunmuştur (Akıncı, 2013: 46-51). Devamında ise tekrardan hükümeti kurma görevini üstlenen

Anavatan Partisi lideri Mesut Yılmaz bu kez Demokratik Sol Parti ve Demokratik Türkiye Partisi ile birlikte “Anasol-D” hükümetini kurmuştur. Bu hükümetinde kısa vadeli olması üzerine son olarak ülkeyi seçimlere götürmek üzere Bülent Ecevit liderliğinde Demokratik Sol Parti azınlık hükümeti kurulmuş ve bu şekilde 1999 seçimlerine gidilmiştir. Yaşanılan bu dört yıllık süreçte dört hükümet kurulup yıkılmak zorunda kalmıştır (Arslan, 2007: 13). Yaşanılan bu süreçte hem ülke siyaseti hem de ülke ekonomisi zorlu bir dönemece girmiştir. Zira devam eden zaman diliminde siyaset ağırlıklı krizleri ağır hasarlı ekonomik krizler takip etmiştir.

2.7. Mekânsal Boyutta Meydana Gelen Seçmen Davranışlarına İlişkin Örnekler

Dünya üzerinde özellikle siyaset bilimi özelinde diğer bilim dallarıyla ilintili olarak pek çok çalışmalar yapılmaya başlanmıştır. Bu bağlamda seçmen davranışlarının yönünü ve diğer değişkenlerle olan bağlantılarını incelemeye yönelik olarak coğrafi düzeyde mekân kavramı sayısal anlamda ekonometri bilimi ile harmanlanarak elde edilen sosyoekonomik parametrelere göre yorumlamaları yapılmıştır.

Nicholas R. Seabrook tarafından 2009 yılında ortaya konulan “The Obama Effect: Patterns of Geographic Clustering in The 2004 And 2008 Presidential Elections” (Obama Etkisi: 2004 ve 2008 Cumhurbaşkanlığı Seçimlerinde Coğrafi Kümelenme Kalıpları) isimli çalışmada seçmen tercihlerinin yönü coğrafi bağlamda ele alınarak irdelenmiştir. Buna göre Amerika Birleşik Devletleri’nde 2004 yılında gerçekleşen ve George W. Bush ile John Kerry’nin yarışıp Bush’un başkan seçildiği seçimden 2008 yılında gerçekleşen ve Barack Hussein Obama ile John McCain’in yarıştığı iki ayrı başkanlık seçimi araştırılmıştır. Yapılan araştırma sonucunda ise cumhuriyetçilerden demokratlara doğru kayma eğilimi gösteren seçmen davranışlarının eyaletler bazında LISA (Local Indicator of Spatial Association) yöntemi kullanılarak yapıldığı mekânsal analizde fiziki yakınlığın 2004 seçimlerinden 2008 seçimlerine doğru seyri ve değişim katsayısı izlenilmiştir. Buna göre ise mekânsal düzeydeki yakınlığın ilişki katsayısını artırdığı varsayımı ortaya atılmıştır (Seabrook, 2009: 1-16).

J. Wesley Burnett ve Donald J. Lacombe tarafından 2012 yılında yapılan “Accounting for Spatial Autocorrelation in the 2004 Presidential Popular Vote: A Reassessment of the Evidence” (2004 Cumhurbaşkanlığı Popüler Seçimlerinde Mekânsal Otokorelasyon Muhasebesi: Kanıtın Yeniden Değerlendirilmesi) isimli çalışmada 2004 yılında yaşanan siyasi çekişme ve başkanlık seçimleri ele alınmıştır. Araştırma konularını irdelerken seçim sonuçlarına etki eden parametreler ele alınmıştır. Bahsi geçen parametreler sonucunda mekânsal düzeyde değişkenler arası fiziki yakınlığın etkisi araştırılmıştır (Burnett & Lacombe, 2012: 75-89).

Stephan Coleman tarafından 2013 yılında yayımlanan “Diffusion And Spatial Equilibrium Of A Social Norm: Voting Participation In The United States, 1920–2008” (Sosyal Bir Normun Difüzyon ve Mekânsal Dengesi: Amerika Birleşik Devletleri’nde 1920- 2008) isimli çalışmada Amerika Birleşik Devletleri’nde 1920 yılından 2008 yılına gelene kadar geçen süreçteki genel seçimlerin mekânsal boyuttaki incelemesi yapılmıştır. Bu inceleme esnasında geçen 88 yıllık zaman dilimindeki seçmen katılımlarının mekânsal analizleri yapılmıştır. Bu analizler ve incelemeler sonucunda ise bireylerin oy kullanırken yaşadıkları ve bağlı kaldıkları fiziki koşulları değerlendirmeye tabi tutulmuştur (Coleman, 2014: 1769-1783).

David Cutts, Donald Webber, Paul Widdop, Ron Johnston ve Charles Pattie tarafından gerçekleştirilen “With A Little Help From My Neighbours: A Spatial Analysis Of The Impact Of Local Campaigns At The 2010 British General Election” (Komşularımdan Küçük Bir Yardımla: 2010 İngiliz Genel Seçimlerinde Yerel Kampanyaların Etkisinin Mekânsal Analizi) isimli çalışmada, 2010 yılında İngiltere’de yapılan genel seçimler için siyasilerin yerel düzeyde gerçekleştirdikleri çalışmaların, harcamaların ve seçim kampanyalarının fiziki anlamda mekânsal boyuttaki analizleri yapılmıştır. Buna göre ise en açık şekilde siyasilerin seçimlerde istedikleri sonuçları almalarının ana kriterinin bir seçim bölgesine fazlaca önem vermelerine ve verilen bu önemin komşu olan diğer seçim bölgelerine de olumlu bir biçimde katkı sağlayacağı sonucuna ulaşılmıştır (Cutts vd., 2014: 216-231).

Dünyadaki örneklerinin yanı sıra Türkiye özelinde de seçim coğrafyası üzerine birçok çalışma gerçekleştirilmiştir. Gerek teorik gerekse uygulamalı olarak gerçekleşen çalışmalar kapsamında Türk seçim coğrafyası üzerine çok detaylı ve faydalı eserler ortaya konulmuştur. Bahsi geçen bu çalışmalar aşağıda kısaca verilmiştir.

İlhan Tekeli ve Raşit Gökçeli tarafından yazımı gerçekleştirilen “1973 ve 1975 Seçimleri Seçim Coğrafyası Üzerine Bir Deneme” isimli çalışma 1973 ile 1975 seçimlerinin etkisiyle ortaya çıkarılmış bir kitaptır. Buna göre yazımı gerçekleştirilen çalışma, 1973 ve 1975 seçimlerinde yerleşim yerlerinde sosyal demokrat yapıya yönelim çerçevesinde yükselen oy oranlarının mekân, sosyal yapı ve bireyler düzleminde ele alınmasını sağlamıştır. Bu bağlamda oy verme davranışlarının seyri özelinde kentlerin etkisi üzerine detaylı çalışma ortaya konulmuştur (Tekeli & Gökçeli, 1977).

Aydın İbrahimov ve Selver Özözen tarafından kaleme alınan “Türkiye’de 1995 Seçim Sonuçlarının Sosyo-Demografik Göstergeleri” isimli çalışmada Türkiye’de gerçekleştirilen 1995 genel seçim sonuçları üzerine sayısal verilerin de etkisiyle detaylı bir seçim coğrafyası araştırması yapılmıştır. Buna göre seçimlerin mekânsal farklılıklarını ortaya koymak esas amaç olarak belirlenmiştir (İbrahimov & Özözen, 1999: 39-52).

Ersin Kalaycıoğlu tarafından kaleme alınan “Elections And Party Preferences In Turkey Changes And Continuities In The 1990s” (1990’lı Yıllarda Türkiye’de Yapılan Değişiklikler ve Sürekliliklerde Seçimler ve Parti Tercihleri) isimli çalışmada her seçmen için parti tercihlerinin sosyal ve demografik özellikleri çerçevesinde ele alınarak ideolojik bağlılıkların analiz çalışması gerçekleştirilmiştir (Kalaycıoğlu, 1994: 402-424).

Şerif Mardin’in bütün eserlerinin, makalelerinin ve söyleşilerinin yer aldığı “Türkiye’de Toplum ve Siyaset” isimli eserlerde siyasal kültür, sosyal yapılar ve sivil toplum yapılaşmalarının alt alta yer aldığı bir bütünden söz etmek mümkündür. Ayrıca eser Osmanlı İmparatorluğu’ndan bu yana yaşanan beşeri ve siyasi süreçleri de detaylı şekilde ele almaktadır (Mardin, 2017).

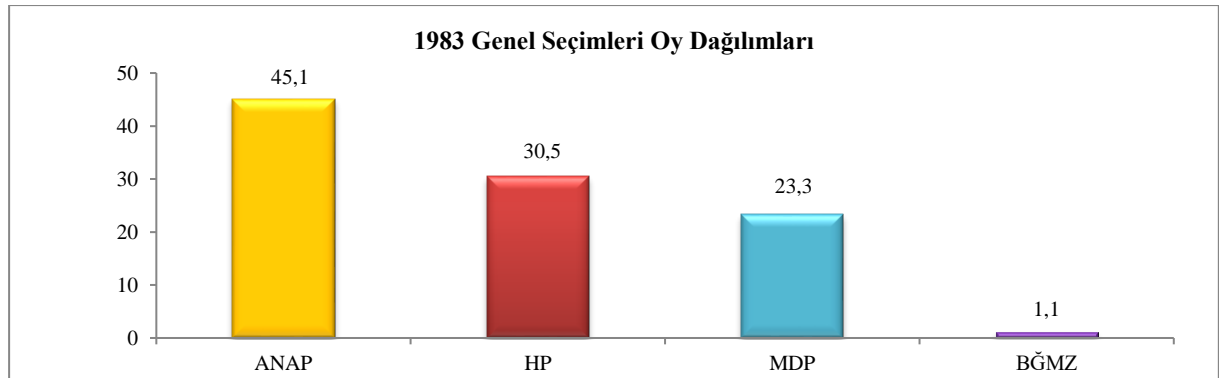
3. UYGULAMA

Ele alınan bu çalışmada mekânsal düzeyli otokorelasyon uygulamaları değerlendirilmiştir. Bu değerlendirmenin yapılabilmesi için öncelikli olarak illerin mesafesi ve iller arasında komşuluk matrisleri oluşturulmuştur. İllerle ilgili endeksler, boyutlar ve göstergeler harmanlandıktan sonra her partinin her bir seçim dönemi için yine her bir seçim çevresinde elde etmiş olduğu oy oranları ile oy miktarları iller bazında ayrı ayrı sisteme girilmiştir. Daha sonra Stata 12 veri analizi programı ile mekânsal otokorelasyonun ne seviyede olduğu ölçülmüştür. Gerekli ölçümler yapıldıktan sonra ise her seçim yılı için ayrı ayrı hazırlanmış olan oy oranları ve oy miktarlarına göre analizleri gerçekleştirilmiştir. Analizler çerçevesinde %90 ve %95 güven düzeylerinde sonuçları çıkartılan değişkenlerden, bu güven seviyelerine göre anlamlı çıkanlar belirlenmiştir.

Uygulama bölümünde Yüksek Seçim Kurulu ve Türkiye İstatistik Kurumu’ndan temin edilen veriler ışığında 1980 sonrasına ait olarak beş genel seçim sonucu araştırılmıştır. Araştırmalar kapsamında her seçim dönemi için illerin partiler bazında hem oy oranları hem de oy miktarları ayrı ayrı araştırmaya tabi tutulmuştur. Böylece her il için hem yüzdelik paydada partisel ağırlıklar incelenmiş hem de sayısal anlamda partilerin almış oldukları oy miktarları incelenmiştir. Seçimlerin coğrafi düzeydeki etkileşimleri mekâna bağlı gruplar eşliğinde meydana gelmektedir. Bu bakımdan partilerin komşuluk düzleminde mekânsal otokorelasyon barındırıp barındırmadıkları Moran’s I ile Geary’s C testleri ve tabloları eşliğinde anlaşılabilir. Bu bakımdan Moran’s I ve Geary’s C testleri tercih sebepleri olmuşlardır.

3.1. 1983 Genel Seçimleri ve Mekânsal Analizi

Şekil 2. 1983 Genel Seçimlerinin Siyasi Partiler Düzeyindeki Oy Dağılımları

Kaynak: YSK

Bu dönemde yapılan seçimlere ilişkin olarak seçimlerin galibi Anavatan Partisi olmuştur. Turgut Özal’ın liderliğindeki ANAP, almış olduğu %45,1 oy ile 211 milletvekilliğini de kazanmıştır. Seçimlerin ikincisi olan parti ise Halkçı Parti olarak gerçekleşmiştir. HP aldığı %30,5 oy oranı ile mecliste 117 koltuğa sahip olmuştur. Milliyetçi Demokrasi Partisi ise sözü edilen seçimlerde %23,3 oy oranı ile 71 koltuğa sahip olmuştur. Bu seçimlerde bağımsızlar ise %1,1 düzeyinde bir oy oranı olarak meclise girme şansı bulamamışlardır. Böylelikle mecliste üç siyasal parti yer almıştır (T.C. Yüksek Seçim Kurulu, 2015).

Tablo 1. 1983 Genel Seçimlerinin Oy Oranlarına Göre Mekânsal Analizi

Moran's I Değişkenler	I	sd (I)	p-value
ANAP	-0.064	0.011	0.000**
HP	-0.007	0.010	0.208
MDP	-0.083	0.010	0.000**
BĞMZ	-0.013	0.010	0.418
Geary's C Değişkenler	C	sd (C)	p-value
ANAP	1.075	0.024	0.001**
HP	1.016	0.031	0.301
MDP	1.120	0.041	0.002**
BĞMZ	1.044	0.043	0.152

* %90 güven düzeyine göre anlamlı; ** %95 güven düzeyine göre anlamlı

1983 yılında gerçekleştirilen genel seçimlerin oy oranlarına göre mekânsal analizlerine bakıldığı zaman; global düzeyde Moran's I endeksine göre ANAP ve MDP %95 güven düzeyinde anlamlı çıkmış olup mekânsal düzeyde bağımlılık sergilemişlerdir. Global düzeyde Bağımsızların ve HP'nin oy oranlarına göre analizlerinde ise anlamlı bulgular elde edilememiştir. Yerel düzeyde Geary's C endeksi göz önünde bulundurularak yapılan araştırmada ise ANAP ve MDP'nin %95 güven düzeyinde anlamlı çıkmış olup mekânsal bağımlılık gösterdikleri görülmüştür. Lokal düzeyde Bağımsızlar ve HP'nin oy oranlarına göre analizlerinde ise anlamlı bulgular elde edilememiştir.

Tablo 2. 1983 Genel Seçimlerinin Oy Miktarlarına Göre Mekânsal Analizi

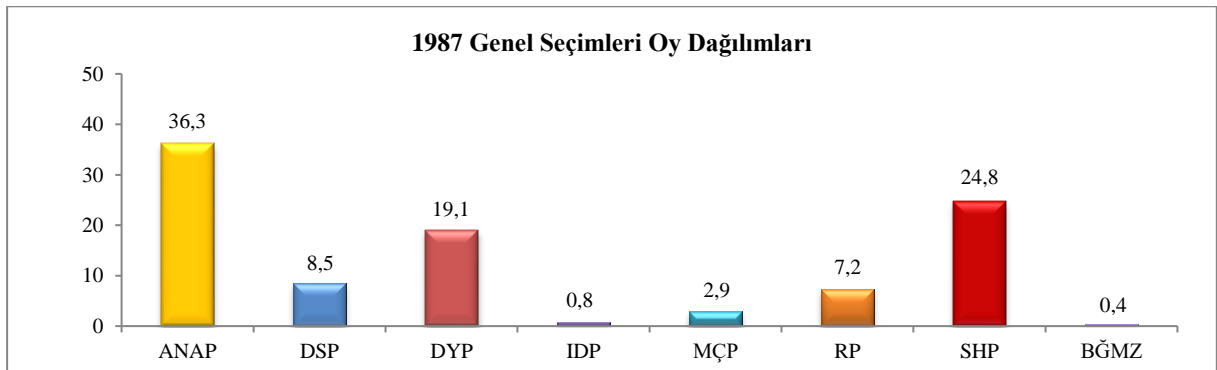
Moran's I Değişkenler	I	sd (I)	p-value
ANAP	-0.065	0.009	0.000**
HP	-0.057	0.008	0.000**
MDP	-0.061	0.009	0.000**
BĞMZ	-0.016	0.010	0.471
Geary's C Değişkenler	C	sd (C)	p-value
ANAP	1.070	0.067	0.148
HP	1.081	0.070	0.126
MDP	1.089	0.061	0.072*
BĞMZ	1.019	0.025	0.223

* %90 güven düzeyine göre anlamlı; ** %95 güven düzeyine göre anlamlı

1983 yılında gerçekleştirilen genel seçimlerin oy miktarlarına göre mekânsal analizlerine bakıldığı zaman; global düzeyde Moran's I endeksine göre ANAP, HP ve MDP %95 güven düzeyinde anlamlı çıkarak mekânsal bağımlılık göstermişlerdir. Global düzeyde Bağımsızların oy oranlarına göre analizinde ise anlamlı bulgular elde edilememiştir. Yerel düzeyde Geary's C endeksi göz önünde bulundurularak yapılan araştırmada ise MDP %90 güven düzeyinde anlamlı çıkmış ve mekânsal bağımlılık göstermiştir. Lokal düzeyde ANAP, HP ve Bağımsızların oy oranlarına göre analizlerinde ise anlamlı bulgular elde edilememiştir.

3.2. 1987 Genel Seçimleri ve Mekânsal Analizi

Şekil 3. 1987 Genel Seçimlerinin Siyasi Partiler Düzeyindeki Oy Dağılımları

Kaynak: YSK

Bu dönemde yapılan genel seçimlerin galibi Anavatan Partisi olmuştur. Ancak ANAP bir önceki genel seçimlere nazaran oy oranını yaklaşık dokuz puan kadar düşürerek %36,3 oy oranı alarak 292 sandalye kazanmıştır. Seçimlerin ikinci partisi ise Sosyal demokrat Halkçı Parti olmuştur. SHP, aldığı %24,8 oy oranı ile 99 sandalyenin sahibi olmuştur. Meclise üçüncü olarak giren parti ise Doğru Yol Partisi olmuştur. DYP bu seçimlerde almış olduğu %19,1 oy oranı ile 59 sandalye almıştır (T.C. Yüksek Seçim Kurulu, 2015).

Tablo 3. 1987 Genel Seçimlerinin Oy Oranlarına Göre Mekânsal Analizi

Moran's I Değişkenler	I	sd (I)	p-value
RP	-0.161	0.010	0.000**
DYP	-0.047	0.010	0.001**
ANAP	-0.015	0.010	0.489
DSP	-0.032	0.010	0.048**
SHP	-0.014	0.010	0.446
IDP	-0.023	0.010	0.212
MÇP	-0.075	0.010	0.000**
BĞMZ	-0.056	0.009	0.000**
Geary's C Değişkenler	C	sd (C)	p-value
RP	1.196	0.025	0.000**
DYP	1.014	0.043	0.370
ANAP	0.980	0.026	0.213
DSP	1.042	0.036	0.120
SHP	1.009	0.029	0.382
IDP	0.996	0.039	0.463
MÇP	1.018	0.027	0.253
BĞMZ	1.151	0.063	0.008**

* %90 güven düzeyine göre anlamlı; ** %95 güven düzeyine göre anlamlı

1987 yılında gerçekleştirilen genel seçimlerin oy oranlarına göre mekânsal analizlerine bakıldığı zaman; global düzeyde Moran's I endeksine göre RP, DYP, DSP, MÇP ve Bağımsızlar %95 güven düzeyinde anlamlı çıkmış olup mekânsal düzeyde bağımlılık sergilemişlerdir. Global düzeyde ANAP, SHP ve IDP'nin oy oranlarına göre analizlerinde ise anlamlı bulgular elde edilememiştir. Yerel düzeyde Geary's C endeksi göz önünde bulundurularak yapılan araştırmada ise RP ve Bağımsızlar %95 güven seviyesinde yerel düzeyde anlamlı çıkmış olup mekânsal bağımlılık göstermişlerdir. Lokal düzeyde DYP, ANAP, DSP, SHP, IDP ve MÇP'nin oy oranlarına göre analizlerinde ise anlamlı bulgular elde edilememiştir.

Tablo 4. 1987 Genel Seçimlerinin Oy Miktarlarına Göre Mekânsal Analizi

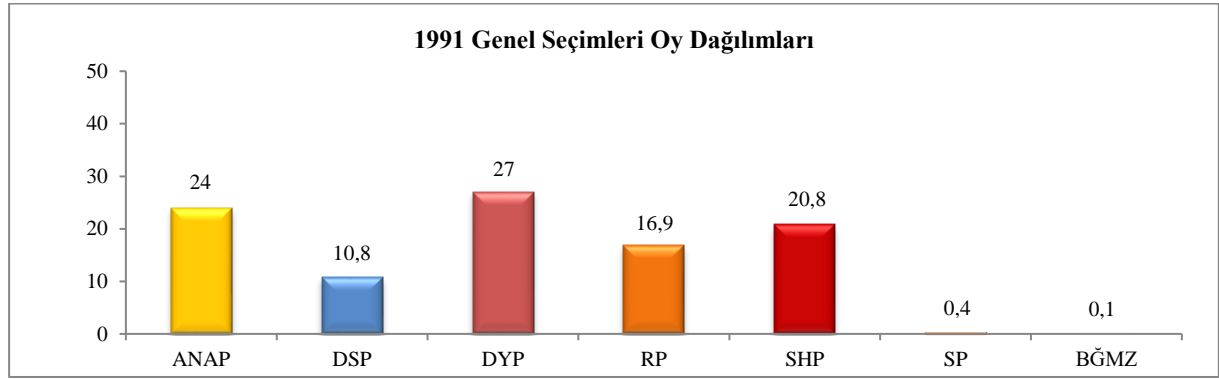
Moran's I Değişkenler	I	sd (I)	p-value
RP	-0.009	0.009	0.225
DYP	-0.107	0.010	0.000**
ANAP	-0.052	0.008	0.000**
DSP	-0.061	0.008	0.000**
SHP	-0.051	0.009	0.000**
IDP	-0.056	0.010	0.000**
MÇP	-0.037	0.009	0.011**
BĞMZ	-0.046	0.009	0.000**
Geary's C Değişkenler	C	sd (C)	p-value
RP	1.012	0.065	0.426
DYP	1.111	0.041	0.003**
ANAP	1.065	0.072	0.184
DSP	1.078	0.071	0.135
SHP	1.070	0.069	0.157
IDP	1.013	0.042	0.381
MÇP	0.956	0.056	0.217
BĞMZ	1.099	0.066	0.067*

* %90 güven düzeyine göre anlamlı; ** %95 güven düzeyine göre anlamlı

1987 yılında gerçekleştirilen genel seçimlerin oy miktarlarına göre mekânsal analizlerine bakıldığı zaman; global düzeyde Moran's I endeksine göre DYP, ANAP, DSP, SHP, IDP, MÇP ve Bağımsızlar %95 güven düzeyinde anlamlı çıkmış olup mekânsal düzeyde bağımlılık sergilemişlerdir. Global düzeyde RP'nin oy miktarlarına göre analizinde ise anlamlı bulgular elde edilememiştir. Yerel düzeyde Geary's C endeksi göz önünde bulundurularak yapılan araştırmada ise DYP %95 güvenle ve Bağımsızlar %90 güvenle yerel düzeyde anlamlı çıkmış olup mekânsal bağımlılık göstermişlerdir. Lokal düzeyde RP, ANAP, DSP, SHP, IDP ve MÇP'nin oy miktarlarına göre analizlerinde ise anlamlı bulgular elde edilememiştir.

3.3. 1991 Genel Seçimleri ve Mekânsal Analizi

Şekil 4. 1991 Genel Seçimlerinin Siyasi Partiler Düzeyindeki Oy Dağılımları

Kaynak: YSK

1991'deki genel seçimler sonucunda birinci parti, almış olduğu %27 oy oranı ve kazanmış olduğu 178 milletvekili ile Doğru Yol Partisi olmuştur. Bir önceki seçimlerin galibi olan Anavatan Partisi ise bu seçimlerde %24 oranında oy alarak 115 milletvekili çıkarmıştır. Yine bu dönemde Sosyaldemokrat Halkçı Parti %20,8 oy oranı ile 88 milletvekili çıkarmış; Refah Partisi %16,9 oy oranı ile 62 milletvekili çıkarmış ve son olarak Demokratik Sol Parti %10,8 oy oranı ile 7 milletvekili çıkararak mecliste yer alma başarısı göstermişlerdir (Yıldırım, 2013: 24; T.C. Yüksek Seçim Kurulu, 2015).

Tablo 5. 1991 Genel Seçimlerinin Oy Oranlarına Göre Mekânsal Analizi

Moran's I Değişkenler	I	sd (I)	p-value
ANAP	-0.018	0.009	0.335
DSP	-0.193	0.009	0.000**
DYP	-0.147	0.009	0.000**
RP	-0.098	0.010	0.000**
SHP	-0.082	0.009	0.000**
SP	-0.045	0.009	0.000**
BĞMZ	-0.018	0.004	0.178
Geary's C Değişkenler	C	sd (C)	p-value
ANAP	1.034	0.031	0.138
DSP	1.230	0.023	0.000**
DYP	1.124	0.029	0.000**
RP	1.095	0.018	0.000**
SHP	1.094	0.030	0.001**
SP	1.045	0.037	0.113
BĞMZ	0.974	0.105	0.401

* %90 güven düzeyine göre anlamlı; ** %95 güven düzeyine göre anlamlı

1991 yılında gerçekleştirilen genel seçimlerin oy oranlarına göre mekânsal analizlerine bakıldığı zaman; global düzeyde Moran's I endeksine göre DSP, DYP, RP, SHP ve SP %95 güven düzeyinde anlamlı çıkmış olup mekânsal düzeyde bağımlılık sergilemişlerdir. Global düzeyde ANAP ve Bağımsızların oy oranlarına göre analizlerinde ise anlamlı bulgular elde edilememiştir. Yerel düzeyde Geary's C endeksi göz önünde bulundurularak yapılan araştırmada ise DSP, DYP, RP ve SHP %95 güvenle yerel düzeyde anlamlı çıkmış olup mekânsal bağımlılık

göstermişlerdir. Lokal düzeyde ANAP, SP ve Bağımsızların oy oranlarına göre analizlerinde ise anlamlı bulgular elde edilememiştir.

Tablo 6. 1991 Genel Seçimlerinin Oy Miktarlarına Göre Mekânsal Analizi

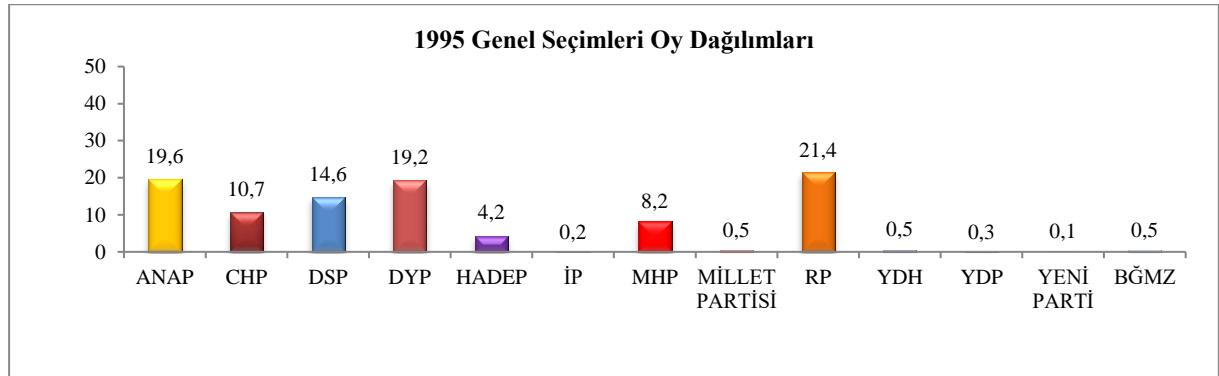
Moran's I Değişkenler	I	sd (I)	p-value
ANAP	-0.052	0.007	0.000**
DSP	-0.070	0.007	0.000**
DYP	-0.114	0.009	0.000**
RP	-0.024	0.008	0.101
SHP	-0.036	0.008	0.003**
SP	-0.057	0.008	0.000**
BĞMZ	-0.010	0.008	0.330
Geary's C Değişkenler	C	sd (C)	p-value
ANAP	1.088	0.077	0.126
DSP	1.117	0.084	0.083*
DYP	1.140	0.049	0.002**
RP	1.032	0.068	0.318
SHP	1.055	0.063	0.188
SP	1.087	0.066	0.095*
BĞMZ	1.044	0.063	0.244

* %90 güven düzeyine göre anlamlı; ** %95 güven düzeyine göre anlamlı

1991 yılında gerçekleştirilen genel seçimlerin oy miktarlarına göre mekânsal analizlerine bakıldığı zaman; global düzeyde Moran's I endeksine göre ANAP, DSP, DYP, SHP ve SP %95 güven düzeyinde anlamlı çıkmış olup mekânsal düzeyde bağımlılık sergilemişlerdir. Global düzeyde RP ve Bağımsızların oy miktarlarına göre analizlerinde ise anlamlı bulgular elde edilememiştir. Yerel düzeyde Geary's C endeksi göz önünde bulundurularak yapılan araştırmada ise DYP %95 güvenle; DSP ve SP ise %90 güvenle yerel düzeyde anlamlı çıkmış olup mekânsal bağımlılık göstermişlerdir. Lokal düzeyde ANAP, RP, SHP ve Bağımsızların oy miktarlarına göre analizlerinde ise anlamlı bulgular elde edilememiştir.

3.4. 1995 Genel Seçimleri ve Mekânsal Analizi

Şekil 5. 1995 Genel Seçimlerinin Siyasi Partiler Düzeyindeki Oy Dağılımları

Kaynak: YSK

1995 Genel Seçimlerinde meclise 5 parti girmiştir. Meclise girmeyi başaran partiler arasında Refah Partisi %21,4 oranında oy alarak seçimleri birinci sırada tamamlamıştır ve 158 sandalye kazanmıştır. İkinci sırada seçimleri tamamlayan parti ise Anavatan Partisi olurken almış olduğu %19,6 oranındaki oy oranı ile 132 sandalye almıştır. Meclise giren diğer partiler ise sırasıyla %19,2 oy oranı ve kazandığı 135 sandalye ile Doğru Yol Partisi, %14,6 oy oranı ve kazandığı 76 sandalye ile Demokratik Sol Parti ve son olarak %10,7 oy oranı ile kazandığı 49 sandalyeyle Cumhuriyet Halk Partisi olmuştur (T.C. Yüksek Seçim Kurulu, 2015).

Tablo 7. 1995 Genel Seçimlerinin Oy Oranlarına Göre Mekânsal Analizi

Moran's I Değişkenler	I	sd (I)	p-value
ANAP	-0.019	0.008	0.248
CHP	-0.026	0.009	0.067*
DSP	-0.227	0.009	0.000**
DYP	-0.144	0.009	0.000**
HADEP	-0.163	0.008	0.000**
İP	-0.007	0.008	0.235
MHP	-0.059	0.009	0.000**
MİLLET PARTİSİ	-0.065	0.009	0.000**
RP	-0.095	0.009	0.000**
YDH	-0.081	0.008	0.000**
YDP	-0.073	0.009	0.000**
YENİ PARTİ	-0.057	0.007	0.000**
BĞMZ	-0.082	0.008	0.000**
Geary's C Değişkenler	C	sd (C)	p-value
ANAP	1.020	0.043	0.319
CHP	1.006	0.024	0.405
DSP	1.249	0.021	0.000**
DYP	1.149	0.020	0.000**
HADEP	1.244	0.040	0.000**
İP	0.970	0.044	0.248
MHP	1.017	0.017	0.164
MİLLET PARTİSİ	1.086	0.021	0.000**
RP	1.103	0.018	0.000**
YDH	1.138	0.055	0.006**
YDP	1.079	0.025	0.001**
YENİ PARTİ	1.112	0.070	0.055*
BĞMZ	1.083	0.055	0.068*

* %90 güven düzeyine göre anlamlı; ** %95 güven düzeyine göre anlamlı

1995 yılında gerçekleştirilen genel seçimlerin oy oranlarına göre mekânsal analizlerine bakıldığı zaman; global düzeyde Moran's I endeksine göre DSP, DYP, HADEP, MHP, Millet Partisi, RP, YDH, YDP, Yeni Parti ve Bağımsızlar %95 güven düzeyinde ve CHP %90 güven düzeyinde anlamlı çıkmış olup mekânsal düzeyde bağımlılık sergilemişlerdir. Global düzeyde ANAP ve İP'in oy oranlarına göre analizlerinde ise anlamlı bulgular elde edilememiştir. Yerel düzeyde Geary's C endeksi göz önünde bulundurularak yapılan araştırmada ise DSP, DYP, HADEP, Millet Partisi, RP, YDH ve YDP %95 güvenle; ayrıca Yeni Parti ve Bağımsızlar ise %90 güvenle yerel düzeyde anlamlı çıkmış olup mekânsal bağımlılık göstermişlerdir. Lokal düzeyde ANAP, CHP, İP ve MHP'nin oy oranlarına göre analizlerinde ise anlamlı bulgular elde edilememiştir.

Tablo 8. 1995 Genel Seçimlerinin Oy Miktarlarına Göre Mekânsal Analizi

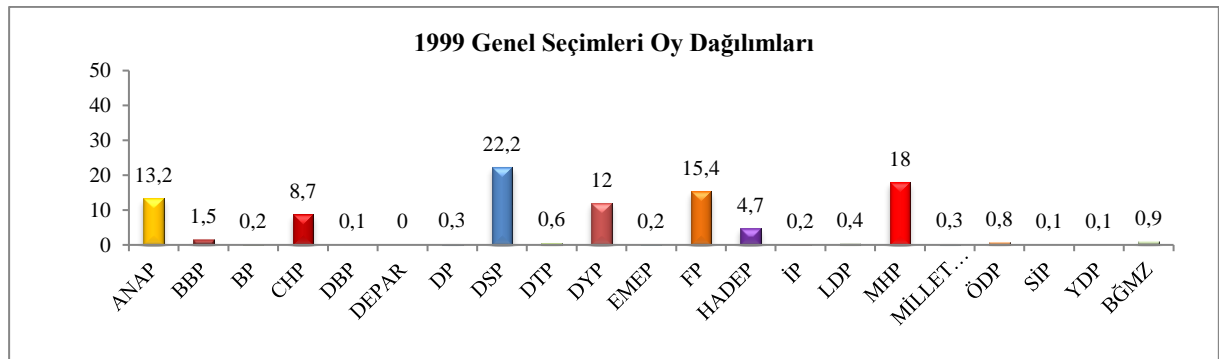
Moran's I Değişkenler	I	sd (I)	p-value
ANAP	-0.047	0.007	0.000**
CHP	-0.052	0.007	0.000**
DSP	-0.084	0.007	0.000**
DYP	-0.108	0.008	0.000**
HADEP	-0.018	0.008	0.248
İP	-0.057	0.008	0.000**
MHP	-0.066	0.009	0.000**
MİLLET PARTİSİ	-0.051	0.008	0.000**
RP	-0.025	0.007	0.029**
YDH	-0.021	0.007	0.125
YDP	-0.058	0.008	0.000**
YENİ PARTİ	-0.031	0.007	0.005**
BĞMZ	-0.049	0.007	0.000**
Geary's C Değişkenler	C	sd (C)	p-value
ANAP	1.080	0.078	0.154
CHP	1.068	0.065	0.148
DSP	1.128	0.072	0.037**
DYP	1.157	0.059	0.004**
HADEP	1.029	0.053	0.289
İP	1.082	0.063	0.098*
MHP	1.028	0.036	0.222
MİLLET PARTİSİ	1.058	0.060	0.165
RP	1.049	0.080	0.269
YDH	1.058	0.078	0.226
YDP	1.081	0.052	0.058*
YENİ PARTİ	1.054	0.074	0.229
BĞMZ	1.034	0.071	0.318

* %90 güven düzeyine göre anlamlı; ** %95 güven düzeyine göre anlamlı

1995 yılında gerçekleştirilen genel seçimlerin oy miktarlarına göre mekânsal analizlerine bakıldığı zaman; global düzeyde Moran's I endeksine göre ANAP, CHP, DSP, DYP, İP, MHP, Millet Partisi, RP, YDP, Yeni Parti ve Bağımsızlar %95 güven düzeyinde anlamlı çıkmış olup mekânsal düzeyde bağımlılık sergilemişlerdir. Global düzeyde HADEP ve YDH'nin oy miktarlarına göre analizlerinde ise anlamlı bulgular elde edilememiştir. Yerel düzeyde Geary's C endeksi göz önünde bulundurularak yapılan araştırmada ise DSP ve DYP %95 güvenle; İP ve YDP ise %90 güvenle yerel düzeyde anlamlı çıkmış olup mekânsal bağımlılık göstermişlerdir. Lokal düzeyde ANAP, CHP, HADEP, MHP, Millet Partisi, RP, YDH, Yeni Parti ve Bağımsızların oy miktarlarına göre analizlerinde ise anlamlı bulgular elde edilememiştir.

3.5. 1999 Genel Seçimleri ve Mekânsal Analizi

Şekil 6. 1999 Genel Seçimlerinin Siyasi Partiler Düzeyindeki Oy Dağılımları

Kaynak: YSK

Gerçekleşen seçimlerin sonrasında Demokratik Sol Parti sandıktan birinci parti olarak çıkarken aldığı %22,2 oy oranı ile 136 sandalye kazanmıştır. Yine bu seçimlerle beraber Milliyetçi Hareket Partisi’de uzun süren sessizliğini bozarak %18 oy oranı 129 milletvekili ile ikinci sırada yer almıştır. Seçimlerin üçüncüsü konumundaki parti ise 16 Ocak 1998’de kapatılan Refah Partisi’nin devamı niteliğinde seçimlere katılan Fazilet Partisi olmuştur. FP bu seçimlerde aldığı %15,4 oy oranı ve kazandığı 111 sandalye ile mecliste yer edinmiştir. Meclise girmeye hak kazanan son iki parti ise sırasıyla %13,2 oy oranı ve kazandığı 86 sandalye ile Anavatan Partisi; %12 oy oranı ve kazandığı 85 sandalye ile Doğru Yol Partisi olmuştur (T.C. Yüksek Seçim Kurulu, 2015). Sonuç olarak mecliste beş parti yer almıştır.

Tablo 9. 1999 Genel Seçimlerinin Oy Oranlarına Göre Mekânsal Analizi

Moran’s I Değişkenler	I	sd (I)	p-value
ANAP	-0.030	0.008	0.017**
BBP	-0.037	0.006	0.000**
BP	-0.054	0.007	0.000**
CHP	-0.018	0.009	0.285
DBP	-0.120	0.009	0.000**
DEPAR	-0.032	0.009	0.013**
DP	-0.013	0.008	0.482
DSP	-0.268	0.009	0.000**
DTP	-0.030	0.008	0.019**
DYP	-0.009	0.009	0.357
EMEP	-0.024	0.009	0.100*
FP	-0.066	0.009	0.000**
HADEP	-0.183	0.009	0.000**
İP	-0.029	0.009	0.034**
LDP	-0.060	0.008	0.000**
MHP	-0.104	0.009	0.000**
MİLLET PARTİSİ	-0.034	0.009	0.006**
ÖDP	-0.048	0.009	0.000**
SİP	-0.068	0.009	0.000**
YDP	-0.077	0.008	0.000**
BĞMZ	-0.085	0.008	0.000**
Geary’s C Değişkenler	C	sd (C)	p-value
ANAP	1.017	0.046	0.360
BBP	0.927	0.090	0.209
BP	1.049	0.063	0.215
CHP	0.978	0.021	0.151
DBP	1.145	0.024	0.000**
DEPAR	1.004	0.021	0.430
DP	1.021	0.035	0.280
DSP	1.318	0.018	0.000**
DTP	1.050	0.044	0.131
DYP	1.000	0.018	0.493
EMEP	0.976	0.029	0.198
FP	1.060	0.017	0.000**
HADEP	1.257	0.032	0.000**
İP	1.014	0.018	0.225
LDP	0.992	0.045	0.427
MHP	1.074	0.017	0.000**
MİLLET PARTİSİ	1.025	0.025	0.154
ÖDP	1.071	0.027	0.004**
SİP	1.072	0.022	0.001**
YDP	1.142	0.054	0.004**
BĞMZ	1.068	0.044	0.061*

* %90 güven düzeyine göre anlamlı; ** %95 güven düzeyine göre anlamlı

1999 yılında gerçekleştirilen genel seçimlerin oy oranlarına göre mekânsal analizlerine bakıldığı zaman; global düzeyde Moran’s I endeksine göre ANAP, BBP, BP, DBP, DEPAR, DSP, DTP, FP, HADEP, İP, LDP, MHP, Millet Partisi, ÖDP, SİP, YDP ve Bağımsızlar %95 güven düzeyinde; EMEP ise %90 güven düzeyinde anlamlı çıkmış olup mekânsal düzeyde bağımlılık sergilemişlerdir. Global düzeyde CHP, DP ve DYP’nin oy oranlarına

göre analizlerinde ise anlamlı bulgular elde edilememiştir. Yerel düzeyde Geary's C endeksi göz önünde bulundurularak yapılan araştırmada ise DBP, DSP, FP, HADEP, MHP, ÖDP, SİP ve YDP %95 güvenle; Bağımsızlar ise %90 güvenle yerel düzeyde anlamlı çıkmış olup mekânsal bağımlılık göstermişlerdir. Lokal düzeyde ANAP, BBP, BP, CHP, DEPAR, DP, DTP, DYP, EMEP, İP, LDP ve Millet Partisi'nin oy oranlarına göre analizlerinde ise anlamlı bulgular elde edilememiştir.

Tablo 10. 1999 Genel Seçimlerinin Oy Miktarlarına Göre Mekânsal Analizi

Moran's I Değişkenler	I	sd (I)	p-value
ANAP	-0.049	0.006	0.000**
BBP	-0.016	0.008	0.329
BP	-0.019	0.007	0.202
CHP	-0.040	0.007	0.000**
DBP	-0.007	0.007	0.191
DEPAR	-0.075	0.007	0.000**
DP	-0.053	0.007	0.000**
DSP	-0.073	0.007	0.000**
DTP	-0.047	0.008	0.000**
DYP	-0.102	0.008	0.000**
EMEP	-0.055	0.007	0.000**
FP	-0.022	0.006	0.057*
HADEP	-0.023	0.008	0.106
İP	-0.069	0.008	0.000**
LDP	-0.086	0.007	0.000**
MHP	-0.075	0.008	0.000**
MİLLET PARTİSİ	-0.061	0.008	0.000**
ÖDP	-0.042	0.007	0.000**
SİP	-0.054	0.007	0.000**
YDP	-0.027	0.007	0.028**
BĞMZ	-0.040	0.007	0.000**
Geary's C Değişkenler	C	sd (C)	p-value
ANAP	1.101	0.086	0.120
BBP	0.967	0.057	0.279
BP	1.049	0.068	0.239
CHP	1.061	0.072	0.197
DBP	1.026	0.074	0.361
DEPAR	1.111	0.065	0.043**
DP	1.092	0.064	0.075*
DSP	1.130	0.078	0.047**
DTP	1.053	0.041	0.097*
DYP	1.134	0.038	0.000**
EMEP	1.095	0.069	0.085*
FP	1.058	0.091	0.260
HADEP	1.045	0.053	0.199
İP	1.101	0.061	0.049**
LDP	1.129	0.066	0.025**
MHP	1.063	0.046	0.089*
MİLLET PARTİSİ	1.062	0.041	0.063*
ÖDP	1.077	0.076	0.157
SİP	1.094	0.070	0.091*
YDP	1.053	0.064	0.202
BĞMZ	0.985	0.065	0.408

* %90 güven düzeyine göre anlamlı; ** %95 güven düzeyine göre anlamlı

1999 yılında gerçekleştirilen genel seçimlerin oy miktarlarına göre mekânsal analizlerine bakıldığı zaman; global düzeyde Moran's I endeksine göre ANAP, CHP, DEPAR, DP, DSP, DTP, DYP, EMEP, İP, LDP, MHP, Millet Partisi, ÖDP, SİP, YDP ve Bağımsızlar %95 güven düzeyinde; FP ise %90 güven düzeyinde anlamlı çıkmış olup mekânsal düzeyde bağımlılık sergilemişlerdir. Global düzeyde BBP, BP, DBP ve HADEP'in oy miktarlarına göre analizlerinde ise anlamlı bulgular elde edilememiştir. Yerel düzeyde Geary's C endeksi göz önünde bulundurularak yapılan araştırmada ise DEPAR, DSP, DYP, İP ve LDP %95 güvenle; DP, DTP, EMEP, MHP, Millet Partisi ve SİP %90 güvenle yerel düzeyde anlamlı çıkmış olup mekânsal bağımlılık göstermişlerdir. Lokal

düzeyde ANAP, BBP, BP, CHP, DBP, FP, HADEP, ÖDP, YDP ve Bağımsızların oy miktarlarına göre analizlerinde ise anlamlı bulgular elde edilememiştir.

4. SONUÇ

Türkiye'nin siyasal tarihine bakıldığında cumhuriyet rejiminin yürürlüğe girdiği ilk andan bugüne gelene kadar aktif bir siyasal katılımın ortaya çıktığı görülmüştür. Şüphe yok ki bu durumun ortaya çıkmasında demokratik ortamın vermiş olduğu yarışabilme fırsatının etkisi büyük önem taşımaktadır. Toplum nezdinde meydana gelen siyasal düzeyli ilginin bir sonucu olarak siyaset sahnesi günden güne sürekli olarak bir hareketlilikte bulunarak gelişim sergilemiştir.

Türkiye'de XX. yüzyılın ortalarından itibaren oluşmaya başlayan seçmen davranışlarına göre; sosyolojik, ideolojik ve geleneksel düzeyde seçmen tercihi varlığından söz edilebilir. Bu durumun ortaya koymuş olduğu bir sonuç olarak ise birey, bölge ve parti ekseninde şekillenen sürecin varlığından bahsedilebilir. Özellikle önce tek partili daha sonra da çok partili yaşamın varlığından dolayı parti sayılarındaki artışların da etkisiyle seçmenler için artan alternatifler söz konusu olmuştur. Meydana gelen bu durumun sonucu olarak uygulama bölümünde de görüldüğü üzere mekânsal düzeyde şehirlerin birbirlerinden etkilenme katsayılarında farklılıklar meydana gelmiştir.

Analize konu olan dönemde yapılan milletvekili genel seçimlerinin mekânsal bağlamda etki düzeylerinin irdelenmiş olduğu bu tezde ele alınacak ve yorumlanacak olan ilk seçimde listenin başını 1983 yılında gerçekleştirilen seçimler oluşturmaktadır. Bu seçimlerin en büyük özelliği 1980 yılındaki askeri müdahaleden sonra gerçekleşmiş olan ilk sivil düzeyli genel seçim olmasıdır.

1983 yılında gerçekleştirilen seçimlere önceden de belirtildiği üzere üç siyasal parti ve bağımsızlar katılmıştır. Oy oranlarına göre Moran's ve Geary's endeksleri göz önünde bulundurularak ANAP ile MDP'nin her iki endeks düzeyinde de ortak olarak mekânsal yakınsama gösterdikleri sonucuna varılmıştır. Yine aynı şekilde oy miktarları göz önünde bulundurularak ise hem Moran's hem de Geary's'e göre MDP'nin öne çıktığı görülmektedir. Şüphesiz ki bu sonucun ortaya çıkmasında; askeri müdahale sonrasında gerçekleşen ilk genel seçimler olması, az parti sayısının etkisi, parti programları ve partilerin kuruluş süreçlerinde yaşanan durumların var olması yüksek oranda etki göstermiştir.

Turgut Özal liderliğindeki ANAP'ın dışı açık ekonomi modelini öne süren yapısı ve Turgut Özal'ın devlet kademelerinde daha önceden edinmiş olduğu tecrübeleri hükümet etme sürecinde de gerçekleştirmeye yatkın bir hâl sergilemesi yurdun geniş kesimleri tarafından kabul görmesini sağlamıştır. Zira seçim sonuçları da bu durumu desteklemektedir. Diğer taraftan asker kökenli Orgeneral Turgut Sunalp liderliğinde oluşturulan ve Milli Güvenlik Konseyi tarafından desteklenen MDP'nin ise belli başlı şehirlerde hem Moran's'a hem de Geary's'e göre yakın oy oranları ve oy miktarları göstermeleri tesadüfi olmamıştır.

1987 yılında gerçekleştirilen seçimlere yedi siyasal parti ve bağımsızlar katılmıştır. Oy oranları dikkate alındığında Moran's ve Geary's endekslerine göre RP ve Bağımsızlar her iki endeks düzeyinde de ortak olarak mekânsal yakınsama göstermektedirler. Yine aynı şekilde oy miktarları göz önünde bulundurularak ise hem Moran's hem de Geary's'e göre DYP ve Bağımsızların öne çıktığı görülmektedir.

1987 yılında gerçekleştirilen genel seçimler özellikle askeri müdahale sonrasında gerçekleştirilen ve askeri müdahalenin getirdiği siyasi yasakların son bulması sebebiyle önemlidir. Bu bakımdan değerlendirildiği zaman önceki seçimlerde sadece üç partinin yarıştığı düşünüldüğünde bu seçimlerde yedi siyasal parti ve bağımsızların katılmasıyla daha fazla çeşitlilik arz eden bir yapı ortaya çıktığı görülmektedir. 1987 seçimlerinde Refah Partisi, Milli Selamet Partisi'nin bir devamı niteliğinde katılmış olup özellikle belli başlı komşu illerde yakınsama gösteren oy oranları ortaya koymuştur. Keza Doğru Yol Partisi'de Adalet Partisi'nin devamı niteliğinde olup Süleyman Demirel öncülüğünde seçimlere katılıp yakınsama göstererek mekânsal otokorelasyon sergilemişlerdir. Bahsi geçen iki partinin de oy oranları ile oy miktarlarına bakılarak kendilerinden önceki siyasi oluşumların görüşlerine sahip düzeyde oldukları ortaya konulabilir. Ancak burada bir diğer yakınsama gösteren kanat olan Bağımsız adaylar için ise farklı yorumlamaya ihtiyaç duyulmaktadır. Zira bağımsız adayların ülkenin çoğunluğunda düşük düzeyli bir oransal yapıya sahip olmaları analizin bir gereği olup farkındalık ortaya koyan bir sebep oluşmuş olmasına neden olmamaktadır.

1991 yılında gerçekleştirilen seçimlere altı siyasal parti ve bağımsızlar katılmıştır. Gerçekleştirilen analizlere göre oy oranları bağlamında Moran's ve Geary's endeksleri göz önünde bulundurularak DSP, DYP, RP ve SHP'nin her

iki endeks düzeyinde de ortak olarak mekânsal yakınsama gösterdikleri görülmüştür. Yine aynı şekilde oy miktarları göz önünde bulundurularak ise hem Moran's hem de Geary's'e göre DSP, DYP ve SP'nin öne çıktıkları görülmektedir.

DYP ve DSP'nin oy oranları ve oy miktarlarına göre yakınsama noktasında ortak doğrultuda seyir izledikleri görülmektedir. DYP'nin, Süleyman Demirel liderliğinde izlediği seçim hazırlıkları evresi çerçevesinde ülkenin geniş kesimlerinde yer edindiği görülmektedir. Zira bu durum sonucunda DYP seçimlerde tek parti iktidarına ulaşmasa bile birinci parti olmayı başarmıştır. DSP'nin ise bu seçimlerde meclise sondan girmesi durumu belli başlı yerlerde özellikle küçük kümelenmeler gösterdiğini ortaya koymaktadır. Bu iki parti haricinde oy oranlarına göre RP ve SHP'nin yakınsama arz etmelerinde de şüphesiz ki belli başlı etkenler var olmaktadır. Seçimlere girilmeden önce RP'nin MÇP ve IDP'nin desteğini alarak; SHP'nin de HEP'in desteğini alarak seçimlere katılmaları oy oranlarının artış göstermesine, dolayısıyla da yakınsama göstermelerine neden olmuştur. Oy miktarları göz önünde bulundurularak yakınsama gösteren SP'nin diğer siyasi partilere nazaran düşük düzeyli bir performans sergilemesi ise analiz sürecinin gerektirdiği bir süreç olarak düşünülebilir. Zira genel düzeyli olarak belirli bir oy miktarı skalası tutturduğu gözle çarpılmaktadır.

1995 yılında gerçekleştirilen seçimlere on iki siyasi parti ve bağımsızlar katılmıştır. Uygulama kısmında da analizleri yapıldığı üzere oy oranlarına göre Moran's ve Geary's endeksleri göz önünde bulundurularak DSP, DYP, HADEP, Millet Partisi, RP, YDH, YDP, Yeni Parti ve Bağımsızların her iki endeks düzeyinde de ortak olarak mekânsal yakınsama gösterdikleri sonucuna varılmıştır. Yine aynı şekilde oy miktarları göz önünde bulundurularak ise hem Moran's hem de Geary's'e göre ortak paydada DSP, DYP, İP ve YDP'nin öne çıktığı görülmektedir.

1995 yılındaki genel seçimler irdelendiği zaman DSP, DYP ve RP'nin yakınsama göstermelerindeki ortak özelliklerinin diğer partilere göre yüksek oranlı oy almaları gerekçe gösterilebilir. HADEP'in ise bu partilerden ayrılan yönünün izlediği politikalar kapsamında bölgesel nitelikli bir siyaset seyretmesi olduğu öngörülebilir. Bunların haricinde Millet Partisi, YDH, YDP, Yeni Parti, Bağımsızlar ve İP'in ortak özelliklerinin ise düşük düzeyli oy oranları ve oy miktarları çerçevesinde yakınsama göstermiş olabilecekleri şeklinde yorumları yapılabilir.

1999 yılında gerçekleştirilen seçimlere yirmi siyasi parti ve bağımsızlar katılmıştır. Oy oranlarına göre Moran's ve Geary's endeksleri göz önünde bulundurularak DBP, DSP, FP, HADEP, MHP, ÖDP, SİP, YDP ve Bağımsızların her iki endeks düzeyinde de ortak olarak mekânsal yakınsama gösterdikleri sonucuna varılmıştır. Yine aynı şekilde oy miktarları göz önünde bulundurularak hem Moran's hem de Geary's'e göre ortak paydada DEPAR, DP, DSP, DTP, DYP, EMEP, İP, LDP, MHP, Millet Partisi ve SİP'in ortaya çıktığı görülmektedir.

Bahsi geçen yılda gerçekleştirilen seçim sonuçları değerlendirildiğinde DSP, FP, MHP ve DYP'nin seçime katılan diğer partilere kıyasla hatırı sayılır düzeyde oy oranlarına eriştikleri görülmektedir. Dolayısıyla iller arasındaki yakınsamaların bu sayede meydana gelmiş olması söz konusu olmaktadır. Bu seçim döneminde HADEP'in bir önceki seçimlerde de yorumlaması yapıldığı üzere izlemiş olduğu politikaların mekânsal yakınsamalar göstermesinde etkili olduğu söylenebilmektedir. Bunların yanı sıra DBP, DEPAR, DP, DTP, EMEP, ÖDP, İP, LDP, Millet Partisi, SİP, YDP ve Bağımsızların mekânsal yakınsama göstermelerindeki ana sebebin ise elde etmiş oldukları düşük düzeyli oy oranları ve oy miktarları gerekçe gösterilebilmektedir.

KAYNAKÇA

- Akın, R. (2012). Türk Siyasal Tarihi 1908-2000. İstanbul: On İki Levha Yayıncılık A.Ş.
- Akıncı, A. (2013). Türk Siyasal Hayatında 1980 Sonrası Darbeler Ve E-Muhtıra. Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 15(2), 39-58.
- Altan, C. (2005). Genel Seçimler-Yerel Seçimler İlişkisi (1983-2004). Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi, 3(12), 174-190.
- Anadolu Ajansı. (2014, Eylül 11). 12 Eylül 1980 Darbesinde 34 Yıl Geride Kaldı. Haziran 13, 2017 Tarihinde Anadolu Ajansı Arşivi: [Http://Aa.Com.Tr/Tr/Pg/Foto-Galeri/12-Eylul-1980-Darbesinde-34-Yil-Geride-Kaldi/0/54552](http://Aa.Com.Tr/Tr/Pg/Foto-Galeri/12-Eylul-1980-Darbesinde-34-Yil-Geride-Kaldi/0/54552) Adresinden Alındı.
- Arcayürek, C. (2012). 11 Cumhurbaşkanı 11 Öykü "Çankaya" (1980-2011). İstanbul: Cumhuriyet Kitapları.

- Arslan, A. (2007). 12 Eylül 1980 Askeri Müdahalesi Sonrası Türkiye'nin Siyasi Yapısı. Akademik Bakış Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi(11), 1-29.
- Atabay, M. (2015). Partiler, Seçimler, İktidarlar Ve Müdahalelerle Türk Demokrasi Tarihi. İstanbul: Paradigma Akademi Yayınları.
- Bayrak, M., & Kanca, O. (2013). Türkiye'de 1970-2011 Yılları Arasında Oluşan Ekonomik Ve Siyasi Gelişmelerin Seyri. Akademik Bakış Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi(35), 1-20.
- Burnett, J. W., & Lacombe, D. J. (2012). Accounting For Spatial Autocorrelation In The 2004 Presidential Popular Vote: A Reassessment Of The Evidence. The Review Of Regional Studies, 42, 75-89.
- Coleman, S. (2014). Diffusion And Spatial Equilibrium Of A Social Norm: Voting Participation In The United States, 1920–2008. Quality & Quantity, 48, 1769–1783.
- Cutts, D., Webber, D., Widdop, P., Johnston, R., & Pattie, C. (2014). With A Little Help From My Neighbours: A Spatial Analysis Of The Impact Of Local Campaigns At The 2010 British General Election. Electoral Studies, 34, 216-231.
- Çavuşoğlu, H. (2010). Anavatan Partisi İle Doğru Yol Partisi'nin Karşılaştırmalı Analizi. Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 9(1), 19-33.
- Demir, S. (2003). Türkiye'de Cumhurbaşkanlığı Seçimleri. Sakarya: Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi.
- Dikkaya, M., Özyakışır, D., & Üzümcü, A. (2008). Türkiye'nin Ekonomi Politikası 1923-2007. Ankara: Orion Kitabevi.
- Göle, N. (2014). 80 Sonrası Politik Kültür. E. Kalaycıoğlu, & A. Sarıbay İçinde, Türk Siyasal Hayatı "Türkiye'de Politik Değişim Ve Modernleşme" (S. 559-571). Ankara: Sentez Yayıncılık.
- İbrahimov, A., & Özözen, S. (1999). Türkiye'de 1995 Seçim Sonuçlarının Sosyo-Demografik Göstergeleri. Ege Coğrafya Dergisi, 10, 39-52.
- Kalaycıoğlu, E. (1994). Elections And Party Preferences In Turkey Changes And Continuities In The 1990s. Comparative Political Studies, 27(3), 402-424.
- Köse, S. (2002). 24 Ocak 1980 İle 5 Nisan 1994 İstikrar Programlarının Karşılaştırılması. Devlet Planlama Teşkilatı Planlama Dergisi(Özel Sayı), 119-128.
- Mardin, Ş. (2017). Türkiye'de Toplum Ve Siyaset. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Miş, N. (2017, Ocak 26). Demokratik Bir Araç Olarak Referandum. Haziran 28, 2017 Tarihinde Siyaset, Ekonomi Ve Toplum Araştırmaları Vakfı (Seta): <https://www.setav.org/demokratik-bir-arac-olarak-referandum/> Adresinden Alındı.
- Öz, E. (1997). Seçimler, Partiler Ve Siyaset: Yeniden Yapılan(Dır)Ma Kriz Ve Parçalanma. Liberal Düşünce Dergisi "Özgür Toplum, Türkiye'de Demokrasi Ve Çeşitlilik"(6), 66-74.
- Seabrook, N. R. (2009). The Obama Effect: Patterns Of Geographic Clustering In The 2004 And 2008 Presidential Elections. The Forum, 7(2), 1-16.
- Sunay, C. (2010). Türk Siyasetinde Sivil - Asker İlişkileri: "27 Mayıs - 12 Mart - 12 Eylül Ve Sonrası". Ankara: Orion Kitabevi.
- T.C. Başbakanlık. (2013). Geçmiş Hükümetler. Haziran 17, 2017 Tarihinde Türkiye Cumhuriyeti Başbakanlığı: https://www.basbakanlik.gov.tr/forms/_global/_government/pg_cabinethistory.aspx Adresinden Alındı.
- T.C. Başbakanlık Mevzuatı Geliştirme Ve Yayın Genel Müdürlüğü. (1982, Ekim 18). Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın Yürürlükten Kaldırılmış Hükümleri. Haziran 27, 2017 Tarihinde Mevzuat Bilgi Sistemi: <http://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/5.5.2709.pdf> Adresinden Alındı.

- T.C. Başbakanlık Mevzuatı Geliştirme Ve Yayın Genel Müdürlüğü. (1983, Nisan 22). Siyasi Partiler Kanununun Yürürlükten Kaldırılmış Hükümleri. Haziran 27, 2017 Tarihinde Mevzuat Bilgi Sistemi: [Http://Www.Mevzuat.Gov.Tr/Mevzuatmetin/5.5.2820.Pdf](http://www.mevzuat.gov.tr/Mevzuatmetin/5.5.2820.pdf) Adresinden Alındı.
- T.C. Resmî Gazete. (1983, Nisan 24). Siyasi Partiler Kanunu. Haziran 22, 2017 Tarihinde Resmî Gazete Fihristi: [Http://Www.Resmigazete.Gov.Tr/Arsiv/18027.Pdf](http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/18027.pdf) Adresinden Alındı.
- T.C. Resmî Gazete. (1987, Mayıs 18). 7.11.1982 Tarih Ve 2709 Sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 67, 75, 175 İnci Maddelerinin Değiştirilmesi Ve Geçici 4 Üncü Maddesinin Yürürlükten Kaldırılması Hakkında Kanun. Haziran 27, 2017 Tarihinde Resmî Gazete Fihristi: [Http://Www.Resmigazete.Gov.Tr/Arsiv/19464_1.Pdf](http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/19464_1.pdf) Adresinden Alındı.
- T.C. Yüksek Seçim Kurulu. (2015, Şubat 24). 1950-1977 Yılları Arası Seçim Çevresine Göre Milletvekili Genel Seçimi Sonuçları - Türkiye Geneli. Haziran 17, 2017 Tarihinde Yüksek Seçim Kurulu Başkanlığı: [Http://Www.Ysk.Gov.Tr/Ysk/Content/Conn/Yskucm/Path/Contribution%20folders/Secmenislemeleri/Secimler/1950-1977-Mvsecimleri/Turkiye.Pdf](http://www.ysk.gov.tr/ysk/content/conn/yskucm/path/contribution%20folders/secmenislemeleri/secimler/1950-1977-mvsecimleri/turkiye.pdf) Adresinden Alındı.
- T.C. Yüksek Seçim Kurulu. (2015, Şubat 24). 1983-2007 Yılları Arası Seçim Çevresine Göre Milletvekili Genel Seçimi Sonuçları - Türkiye Geneli. Mayıs 25, 2017 Tarihinde Yüksek Seçim Kurulu Başkanlığı: [Http://Www.Ysk.Gov.Tr/Ysk/Content/Conn/Yskucm/Path/Contribution%20folders/Secmenislemeleri/Secimler/1983-2007-Mvsecimleri/Turkiye.Pdf](http://www.ysk.gov.tr/ysk/content/conn/yskucm/path/contribution%20folders/secmenislemeleri/secimler/1983-2007-mvsecimleri/turkiye.pdf) Adresinden Alındı.
- Tanör, B. (2005). Türkiye Tarihi 5 "Bugünkü Türkiye 1980-2003" (Cilt 5). (R. Akın, Akt.) İstanbul: Cem Yayınevi.
- Tbmm. (1980). 19 Eylül 1980 Cuma "1 Nci Birleşim". Milli Güvenlik Konseyi Tutanak Dergisi, 1, 1-68.
- Tbmm. (1995, Ekim 27). Seçimlerin Temel Hükümleri Ve Seçmen Kütükleri Hakkında Kanun İle Siyasî Partiler Kanunu Ve Milletvekili Seçimi Kanununda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun. Haziran 30, 2017 Tarihinde [Tbmm: Https://Www.Tbmm.Gov.Tr/Tutanaklar/Kanunlar_Kararlar/Kanuntbmmc078/Kanuntbmmc078/Kanuntbmmc07804125.Pdf](https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/kanunlar_kararlar/kanuntbmmc078/kanuntbmmc078/kanuntbmmc07804125.pdf) Adresinden Alındı.
- Tbmm. (2012). Ülkemizde Demokrasiye Müdahale Eden Tüm Darbe Ve Muhtıralar İle Demokrasiyi İşlevsiz Kılan Diğer Bütün Girişim Ve Süreçlerin Tüm Boyutları İle Araştırılarak Alınması Gereken Önlemlerin Belirlenmesi Amacıyla Kurulan Meclis Araştırma Komisyonu Raporu. S.Sayı:376, Cilt:2. Ankara: Türkiye Büyük Millet Meclisi.
- Tbmm Araştırma Merkezi. (2010). Bir Doğrudan Demokrasi Aracı Olarak Referandum "Türkiye - Abd - Avrupa Uygulama Örnekleri". Ankara: Tbmm Basımevi.
- Tekeli, İ., & Gökçeli, R. (1977). 1973 Ve 1975 Seçimleri Seçim Coğrafyası Üzerine Bir Deneme. Milliyet Yayın Limited Şirketi Yayınları.
- Tokgöz, E. (2004). Türkiye'nin İktisadi Gelişme Tarihi (1914-2004). Ankara: İmaj Yayınevi.
- Tügiad. (1996). 2000'li Yıllara Doğru Türkiye'nin Önde Gelen Sorunlarına Yaklaşımlar: XVIII- Seçim Sistemi. İstanbul: Simge Ofis Matbaacılık.
- Tüik. (2008). Halk Oylaması Sonuçları 2007, 1988, 1987, 1982, 1961. Ankara: Türkiye İstatistik Kurumu Matbaası.
- Tüleykan, H., & Bayramoğlu, S. (2016). Türkiye'de 24 Ocak Kararları İle Başlayan Finansal Serbestleşmenin Günümüz İktisadi Ve Mali Yapısına Yansımaları. The Journal Of Academic Social Science Studies(44), 401-420.
- Uras, T. (1993). Ekonomide Özal'lı Yıllar 1980-1990. İstanbul: Afa Yayınları.
- Ülken, Y. (1994). 1923'ten 1993'e Cumhuriyet Ekonomisi. İstanbul: Filiz Kitabevi.
- Yıldırım, K. (2013). 1950 - 2011 Yılları Arasında Yapılan Genel Seçimlere Yönelik Seçmen Davranışları Üzerine Bir Araştırma. Ufuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi(4), 13-34.

Yıldırım, S. (2006). Türkiye’de 24 Ocak 1980 Öncesi Ve Sonrası Sanayileşme Ve Ekonomik Büyümeye Etkileri. Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 7(1).